

ЗЕЛЕНЬКА О.П.,

доктор педагогічних наук, професор
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
м. Львів, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ АСПІРАНТІВ (АД'ЮНКТИВ) У НЕЛІНГВІСТИЧНІЙ АСПІРАНТУРІ (АД'ЮНКТУРІ)

Володіння іноземною мовою як засобом спілкування є вимогою до підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (аспірантів та ад'юнктив) у нелінгвістичній аспірантурі (ад'юнктурі). Визначено об'єктивні причини, що перешкоджають реалізації мети навчання іноземної мови в нелінгвістичній аспірантурі (ад'юнктурі). Розглянуті завдання навчання іноземної мови, враховуючи науково-дослідну діяльність аспірантів (ад'юнктив). Наголошується, що професійний підхід до навчання іноземної мови передбачає здатність іншомовного спілкування в професійній, діловій, науковій, культурній і побутовій сферах і ситуаціях.

Ключові слова: нелінгвістична аспірантура (ад'юнктура), аспірант (ад'юнктив), іноземна мова, науково-дослідна діяльність, види мовленнєвої діяльності.

Владение иностранным языком как средством общения является требованием к подготовке соискателей степени доктора философии (аспирантов и адъюнктов) в лингвистической аспирантуре (адъюнктуре). Определены объективные причины, которые препятствуют реализации цели обучения иностранному языку в лингвистической аспирантуре (адъюнктуре). Рассмотрены задания обучения иностранному языку, принимая во внимание научно-исследовательскую деятельность аспирантов (адъюнктов). Подчеркивается, что профессиональный подход к обучению иностранному языку предусматривает способность иноязычного общения в профессиональной, деловой, научной, культурной и бытовой сферах и ситуациях.

Ключевые слова: лингвистическая аспирантура (адъюнктура), аспирант (адъюнктив), иностранный язык, научно-исследовательская деятельность, виды речевой деятельности.

A good command of a foreign language as the means of communication is the demand to training the PhD students taking the non-linguistic post-graduate courses. The objective causes which discourage the realization of the aim of teaching the foreign language to the post-graduates (adjuncts) are defined. The tasks of teaching the foreign language taking into account the post-graduates' (adjuncts') scientific-research activity which makes it possible to get the scientific, educational, communicative, and cultural experience are considered. It is underlined that the professional approach to teaching the foreign language foresees the abilities of foreign language communication in the professional, business, scientific, cultural, and everyday life spheres and situations.

Key words: *non-linguistic post-graduate courses, post-graduate (adjunct), foreign language, scientific-research activity, types of speech activity.*

Сьогодні вища освіта в Україні повинна відповідати потребам розвитку держави, бути якісною та конкурентоздатною, надійним джерелом освіченості, визначати якість інтелектуального потенціалу, сприяти утвердженню гуманістичних цінностей світового суспільства, враховувати зміни, що відбуваються у світі, оскільки вона має сильний і серйозний вплив на долю країни. Реформування та модернізація вищої освіти та науки в Україні повинні відбуватися з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтуватися на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки [1]. Сьогодення також вимагає від сучасного фахівця вільне володіння іноземною мовою, що є глобальним і політичним замовленням суспільства [13, с. 12]. Зазначене вище повністю стосується підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (аспірантів та ад'юнктів). Вони повинні здобути мовні компетентності, що є необхідними для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та письмовій формах, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності [9].

Аспірантура безпосередньо торкається творчої складової особистості здобувача наукового ступеня, тому процес навчання повинен першочергово бути зосереджений на розвитку навичок науково-дослідної діяльності та втілення її результатів у практику. Формування творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця можливе тільки за умови зміни пріоритетів в освіті – із

засвоєння готових знань на самостійну пізнавальну діяльність кожного здобувача вищої освіти із врахуванням його індивідуальних особливостей та інтелектуальних можливостей [2]. Тому набуття наукового, освітнього, комунікативного та культурного досвіду є важливим завданням науково-дослідної діяльності здобувачів наукового ступеня. Дослідна робота стимулює здобувачів до інтелектуальної активності, сприяє становленню креативності, яка складається не тільки із здатності породжувати оригінальні ідеї в умовах постановки нових проблем, але й усвідомлювати пробіли та протиріччя, відмовлятися від стереотипних способів мислення [3].

У процесі навчання іноземної мови у аспірантів (ад'юнктів) формуються та вдосконалюються вміння та навички академічної роботи, підготовки та проведення науково-дослідної роботи, написання наукових праць, обговорення тем наукових досліджень та результатів готових наукових праць, проведення наукової дискусії та презентації результатів дослідження, написання рефератів та анотацій, здійснення реферативних та анотаційних перекладів наукової літератури, оформлення наукових статей і результатів дослідження, підготовки доповідей, презентацій, участі в наукових конференціях, семінарах і круглих столах.

Різні аспекти навчання іноземної мови аспірантів (ад'юнктів) досліджували Л. Артемова, Г. Буянова, С. Гончаренко, Н. Духаніна, А. Зязюн, Ю. Караулов, А. Кіндеркнехт, С. Кожушко, Ю. Комарова, І. Короткіна, В. Красних, Т. Назарова, Л. Пелех, О. Пеунова, О. Пошетун, Т. Попова, Л. Семашко, О. Тарнопольський, В. Телія, М. Федотова, В. Шестак, Н. Шестак, Н. Шумакова, О. Ярославова та інші. Проте ця проблема вимагає свого подальшого дослідження, обґрунтування та практичних рекомендацій, зокрема те, що стосується особливостей навчання іноземної мови, враховуючи науково-дослідну діяльність аспірантів (ад'юнктів). Насиченість програми, низький рівень володіння аспірантами (ад'юнктами) іноземною мовою, незнання лексики та граматики, відсутність практичних навичок продукувати усне мовлення в монологічній та діалогічній формах, мала кількість годин, перерва у навчанні іноземної мови, низька мотивація необхідності володіння іноземною мовою перешкоджають реалізації мети навчання іноземної мови в нелінгвістичній аспірантурі (ад'юнктурі) – досягнення рівня володіння іноземною мовою для спілкування в науковій, професійній та ситуативній діяльності. Враховуючи це, навчання іноземної мови повинно бути достатньо інтенсивним, оскільки вимагається не лише відновлення навичок і вмінь, але їх подальший розвиток, а також систематизація наявних знань. Окрім цього важливо також спрямовувати аспірантів (ад'юнктів) на формування знань, навичок і вмінь автономного навчання, тобто їх здатності та готовності до продуктивної самостійної роботи над іноземною мовою – до доповнення своїх знань і вмінь, що

вони вже мають, тобто до самостійного «донавчання», корекції, удосконалення, підтримання рівня володіння іноземною мовою, а також усунення можливих втрат [7]. Практичний курс іноземної мови в аспірантурі (ад'юнктурі) передбачає подальший розвиток та удосконалення вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, усне мовлення, аудіювання та письмо). Видається доцільним опрацювати граматичний матеріал системно, компактно у його логічній послідовності, приділяючи особливу увагу розпізнаванню складних граматичних конструкцій, характерних для наукового та ділового писемного мовлення, та їх адекватного перекладу українською мовою. Лексику та термінологію варто організувати в змістові блоки. Вправи повинні бути спрямовані не лише на опрацювання та закріплення мовного матеріалу, але й на його творче осмислення, вміння використовувати його в різних ситуаціях, враховуючи власний досвід. Мовленнєві вправи мають бути спрямовані на розвиток у здобувачів вмінь самостійно формулювати висловлювання, що відповідають ситуації спілкування, композиційно правильно оформляти його, логічно послідовно, достатньо повно розкривати основну думку, використовуючи виразні засоби.

Інтелектуальні дії, притаманні науковій роботі та необхідні для розвитку науково-дослідної компетентності, під якою розуміється здатність і готовність особистості результативно застосовувати наявні знання, вміння та досвід у ході науково-дослідної діяльності та в процесі вирішення професійних завдань [12, с. 116], передбачають набування та удосконалення таких вмінь, як аналізувати, синтезувати, зіставляти, порівнювати, систематизувати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати нові знання, системно мислити, обробляти великі об'єми інформації. Тому необхідність роботи з великою кількістю інформації як рідною, так і іноземною мовою для аналізу ситуації, прогнозування та відповідального вибору рішення поставленого завдання вимагає вільне володіння іноземною мовою. Існує розрив між темпами росту потоку наукової інформації і темпами росту числа наукових співробітників, зацікавлених в ній, що примушує останніх займатися обробкою зарубіжної інформації особисто, не покладаючись цілком на інформаційні служби. Це породжує необхідність готувати фахівців вищої кваліфікації, здатних швидко орієнтуватися в іншомовному спеціальному тексті та отримувати з нього суттєву інформацію, критично її оцінювати, визначати ступінь її новизни і користі для своєї роботи. Наукові тексти можуть виступати засобом формування у тих, хто навчається, системи вмінь і навичок, необхідних для засвоєння професійних компетенцій фахівця [4, с. 119.]. Інформацію можна отримати з різних джерел, включаючи власний досвід та власні спостереження, її можна використати для визначення та вирішення проблем, тому наукову компетентність використовують для визначення людських, міжособистісних та техніч-

них аспектів проблеми, для доступу, аналізу та застосування знань і навичок з різних дисциплін, для критичного та стратегічного мислення; для застосування знань і навичок з попереднього досвіду в нових ситуаціях, для оцінювання ситуацій та визначення проблем; для дослідження можливих рішень інноваційними та творчими шляхами; для оцінки розв'язання проблем з метою прийняття рішень. Розуміння та засвоєння інформації досягається за допомогою таких засобів навчально-пізнавальної діяльності, які спрямовані на виявлення та розуміння основних понять матеріалу, що досліджується, зв'язків та відношень між ними, на оволодіння вміннями трактувати інформацію, аналізувати, класифікувати, групувати, систематизувати викладені факти.

Щодо роботи з науковими текстами, то тут необхідно враховувати фактори, що зумовлюють ефективність методики навчання читання, які можна поділити на дві групи: суб'єктивні, пов'язані з особистістю читача (ступінь володіння іноземною мовою, вміння читати наукову літературу рідною мовою, життєвий та професійний досвід, рівень загального розвитку, внутрішня мотивація, вікові особливості сприйняття, пам'ять, увага тощо), та об'єктивні, які характеризують текст (лінгвістичні характеристики тексту, особливості його змісту тощо). До важливих завдань іншомовної підготовки аспірантів (ад'юнктів) відносять знання структур наукового дискурсу, методів його побудови, володіння формами та засобами наукової комунікації. Розробка проблем наукового тексту, виявлення та опис параметрів, що його характеризують, мають безпосереднє відношення до побудови практичних висновків; утворюють теоретичну основу, на якій повинна ґрунтуватися майбутня методична робота викладачів іноземної мови. З одного боку, існує надзвичайна різноманітність і нерівноцінність ступенів складності наукового тексту, які залежать, у першу чергу, від типів змісту, а також від інших характеристик, які вступають у складні взаємовідносини. З іншого боку, спостереження за текстами та їх аналіз дають можливість виділити певні типи або різновидності тексту, які можуть отримати свої об'єктивні характеристики з цілого ряду параметрів, зокрема лінгвістичного [6, с. 5].

Окрім роботи з науковою літературою необхідно також звернути увагу на письмовий переклад наукового тексту, реферування наукового тексту, складання анотацій до наукових текстів і наукове мовлення в професійній комунікації.

Переклад може бути хорошим помічником при навчанні іноземної мови, заперечувати це може лише людина поверхнева. Безперекладний метод навчання іноземної мови неможливий і не буде ніколи можливим, хіба що в тому випадку, якщо зміниться процес мислення [11, с. 31]. Для навчання перекладу необхідно обирати професійно значущі тексти, зміст яких може сприяти розвитку пізнавально-розумової діяльності тих, хто навчається. Для аспі-

рантів (ад'юнктів) це повинні бути тексти, пов'язані з тематикою їх наукового дослідження, зміст яких вони можуть використати для написання дисертації, статей, тез, доповідей тощо, тобто предметний зміст матеріалів повинен відповідати особистісним та професійним потребам здобувачів відповідного наукового ступеня, бути доступним, цікавим, різноманітним. Такими матеріалами є, перш за все, автентичні тексти, комп'ютерні програми, електронні джерела засобів масової інформації.

Перед аспірантами, перш за все, стоїть завдання оволодіння культурою професійного мовлення – як усного, так і писемного, що обов'язково містить в собі і елементи наукового мовлення [8]. Необхідність розвитку навичок іншомовного професійного усного мовлення, професійної комунікації зумовлена тим, що аспіранти (ад'юнкти) мають можливість бути присутніми на наукових конференціях, де можуть спілкуватися з зарубіжними колегами, обмінюватися думками, вести ділові розмови, робити повідомлення, доповіді, давати інтерв'ю, спілкуватися в неофіційних ситуаціях тощо. Всі ці уміння формуються в процесі розвитку як монологічного, так і діалогічного мовлення, що передбачає роботу по формуванню вмій розуміти, розпізнавати, відтворювати, а також активно використовувати під час побудови власних висловлювань механізму варіативних, еквівалентних і синонімічних мовленнєвих засобів на рівні слова, словосполучення, речення і складного синтаксичного цілого.

Уміння брати активну участь у науковій дискусії іноземною мовою, тобто в особливому виді мовленнєвої діяльності, що розглядається як діалогічна форма мовлення з включенням елементів монологу, є однією з кінцевих цілей навчання розмовної практики. Оскільки в науковій дискусії використовується певний лексико-граматичний мовленнєвий матеріал, його необхідно спеціально навчати аспірантів (ад'юнктів). При моделюванні дискусійних бесід необхідно брати до уваги соціально-психологічні фактори мовленнєвого спілкування: мотивацію, ситуативні фактори орієнтування, соціальний статус і взаємовідносини між комунікантами, часовий дефіцит тощо. Процес формування культури ділового спілкування ... засобами іноземної мови повинен відбуватися за такими напрямками: розвиток комунікативних умій іноземною мовою у діловій сфері; розширення знань про соціокультурні особливості зарубіжного партнера і культурно-специфічних умов професійного середовища; удосконалення вмій ідентифікувати комунікативну поведінку партнера в конкретній ситуації [10, с. 119].

Необхідно розглядати стилеві риси іншомовного наукового мовлення, тобто внутрішні прикмети функціонального чи індивідуального стилю, що є внутрішніми експресивно-смісловими принципами відбору, об'єднання і вмотивованого застосування виразів і конструкцій, а також мовленнєві засо-

би їх вираження, мовні елементи, що слугують засобом реалізації цих рис. До таких рис відносяться точність наукових висловлювань, що досягається вживанням спеціальної лексики, термінів, однозначність, стандартизованість, абстрактність, систематичність, безособистість, узагальненість, символізація, понятійність, предметність, номінативність, об'єктивність, суб'єктивно-оцінна нейтральність, оскільки наукова інформація містить в собі, головним чином, ті елементи знання, що характеризують явища і факти об'єктивної дійсності, просторовість або розгорнутість, всебічність і повноту викладу, тому що необхідно викласти матеріал, надати йому пояснення, навести цитати, висловити свої міркування тощо, індивідуальність.

При навчанні реферуванню спеціальної літератури як найбільш розповсюдженій формі інформаційної діяльності, що сприяє виробленню активного пошукового характеру сприйняття, формуванню установки на змістовий аналіз змісту, виробленню уваги до мовних особливостей тексту, необхідно брати до уваги різні системи класифікації текстів, що реферуються, як на основі екстралінгвістичних критеріїв з позицій інформаційно-логічного аналізу наукового дослідження, так і в комунікативно-синтаксичному плані.

Анотування іншомовної наукової літератури дозволяє глибше проникати в ту галузь знань, яка вивчається, уможлиблює застосування іншомовної літератури для оволодіння фахом, сприяє професійному удосконаленню, активізує інтелектуальну діяльність, розвиває аналітико-синтетичну обробку інформації, підвищує мотивацію до навчання іноземної мови та оптимізує цей процес [5].

Отже, цей підхід до навчання іноземної мови в нелінгвістичній аспірантурі (ад'юнктурі) уможлиблює зростання мотивації до навчання іноземної мови, подальше опанування та удосконалення її володіння аспірантами (ад'юнктами) для здійснення усного та писемного спілкування в науковій, дослідній, діловій, культурній та побутовій сферах і ситуаціях, розвиток їх творчої особистості, активізацію навчально-пізнавальної діяльності, формування інтегративної здатності здійснення науково-дослідної діяльності, зокрема використовуючи іноземну мову.

Список використаних джерел:

1. Болюбаш Я.Я., Степко М.Ф., Шинкарук В.Д. et al. Вища освіта і Болонський процес: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2004. 384 с.
2. Введение в социологию науки / под. ред. С.А. Кугеля, Н.С. Черняковой. СПб: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та экономики и финансов, 1992. Ч. 1. 153 с.
3. Вебер М.О. О некоторых категориях понимающей социологии. Избранные

- произведения: пер. с нем. М.: Прогресс, 1990. 808 с.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Т. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. М.: Русский язык. 1990. 246 с.
 5. Зеленська О.П. Значення анотування іншомовної наукової літератури у процесі підготовки студентів нелінгвістичної магістратури та аспірантів. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. К.: Гнозис, 2018. Вип. 21. Кн. 3. Т. IV (78). С. 290-298.
 6. Зеленська О.П. Лексичні особливості англійської юридичної наукової літератури: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. К.: Вид-во Європ. ун-ту. 2018. 270 с.
 7. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. М.: АРКТИ. 2002. 176 с.
 8. Морозов В.Э. Культура письменной научной речи. М.: Икар. 2008. 268 с.
 9. Постанова Кабінету міністрів України № 261 від 23 березня 2016 року «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)».
 10. Сільчук Олесь. Формування культури ділового спілкування майбутніх інженерів-дослідників аграрного профілю засобами іноземної мови. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Полтава: ПНПУ, 2014. Вип. 60. С. 114-121.
 11. Хэтболдт Р. Изучение иностранных языков. М.: Учпедгиз, 1963. 159 с.
 12. Шестак В.П., Шестак Н.В. Формирование научно-исследовательской компетентности и «академическое письмо». Высшее образование в России. 2011. № 12. С. 115-119.
 13. *Autonomy and independence in language learning.* Edited by Phil Benson and Peter Voller. London and New York: Longman. 1997. 270 p.

Transliteration of References:

1. Bolyubash Ya. Ya., Stepko M.F., Shynkaruk V.D. et al. *Vyscha osvita i Bolonskyy protses: Navchalnyy posibnyk.* Ternopil: Navchalna knyga – Bohdan. 2004. 384 s.
2. *Vvedenie v sotsiologiyu nauki / pod red. S.A. Kugelya, N.S. Chernyakovoy.* SPb: Izd-vo Sankt-Peterburg. un-ta ekonomiki i finansov, 1992. Ch. 1. 153 s.
3. Veber M.O. *O nekotorykh kategoriyah ponimayushchey sotsiologii. Izbrannye proizvedeniya: per. s nem. M.: Progress, 1990. 808 s.*
4. Vereschagin E.M., Kostomarov V.T. *Yazyk i kultura: lingvostranovedenie v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo. M.: Russkiy yazyk. 1990. 246 s.*
5. Zelenska O.P. *Znachennya anotuvannya inshomovnoyi naukovoyi literatury u*

- protsepi pidgotovky studentiv nelingvistychnoyi magistratury ta aspirantury. Vyscha osvita Ukrayiny u konteksti integratsiyi do yevropeyskogo osvitynogo prostoru. K.: Gnozyz, 2018. Vyp. 21. Kn. 3. T. IV (78). С. 290-298.
6. Zelenska O.P. Leksychni osoblyvosti angliyskoyi yurydychnoyi naukovoyi literatury: Navchalnyy posibnyk. 2-ge vyd., dop. K.: Vyd-vo Yevrop. un-tu. 2018. 270 s.
 7. Koryakovtseva N.F. Sovremennaya metodika organizatsii samostoyatelnoy raboty izuchayuschih inostranny yazyk: posobie dlya uchiteley. M.: ARKTI. 2002. 176 s.
 8. Morozov V.E. Kultura pismennoy nauchnoy rechi. M.: Ikar. 2008. 268 s.
 9. Postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny No 261 vid 23 bereznya 2016 roku "Pro zatverdzhennya porядku pidgotovky здобувачив высchoyi osvity ctupenya doktora filosofiyi ta doktora nauk u vyschyh navchalnyh zakladah (naukovyh ustanovah)".
 10. Silchuk Olesya. Formuvannya kultury dilovogo spilkuвання maybutnih inzheneriv-doslidnykiv agrarnogo profilyu zasobamy inozemnoyi movy. Pedagogichni nauky: zb. nauk. pr. Poltava: PNPU, 2014. Vyp. 60. С. 114-121.
 11. Hetboldt P. Izuchenie inostrannyh yazykov. M.: Uchpedgiz, 1963. 159 s.
 12. Shestak V.P., Shestak N.V. Formirovanie nauchno-issledovatel'skoy kompetentnosti i "akademicheskoe pismo". Vysshee obrazovanie v Rossii. 2011. No 12. S. 115-119.
 13. Autonomy and independence in language learning. Edited by Phil Benson and Peter Voller. London and New York: Longman. 1997. 270 p. c. 12.

ZELENSKA Olena,

Doctor of Pedagogy, Professor, Department of Foreign languages and Professional Speech, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine
E-mail: opzelenska@rambler.ru

**SOME PECULIARITIES OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE
TO THE POST-GRADUATES (ADJUNCTS) TAKING THE NON-LINGUISTIC
POST-GRADUATE COURSES**